

Skogfinner og Finneplasser

Skogfinnene. Fra (Lokalhistoriewiki.no)

Betegnelsen «finn» har i Skandinavia blitt brukt både om samer (se samer), finner og kvener (se kven). Mens mennesker i Nord-Norge med finsk kulturell og etnisk bakgrunn har vært kalt kvener, og blir det fortsatt, har de med slik bakgrunn i Sverige og i Sør-Norge blitt kalt finner. Bare unntaksvis har finnene på Østlandet blitt omtalt som kvener. Det eldste historiske basisområdet for finnene i Sverige er Tornedals-området. Finnene her er følgelig gjerne omtalt som «tornedalsfinner». I forbindelse med den etnopolitiske mobiliseringen blant finnene i Tornedalen de siste par tiår har de selv mer og mer valgt å kalle seg «tornedalingar», finsk tornionlaaksoalaiset. Finnene i de sørlige bosettingsområdene i Sverige og Norge har gjerne hatt karakteriserende suffikser til finn-betegnelsen, som avspeiler deres særlige kjennetegn slik omverdenen så det, som «rugfinner», «svedjefinner» og særlig «skogfinner».

Bosettingen av skogfinnene i det norske østlandsområdet er et utslag av en omfattende migrasjonsbevegelse fra 1500-tallet av finner fra det sørøstlige Finland nordover og vestover, særlig av savolaksene (fra landskapet Savolax). Også før den store utflyttingen tok til, hadde savolaksene utmerket seg som ekspansive nybyggere i skogsområdene som grenset opp til deres gamle historiske landskap. Ingen andre finske folkegrupper kan vise til en tilsvarende iver etter å «ta opp nya hemman i utmarker». Den savolaksiske «indre» kolonisasjonen gikk i hovedsak i tre retninger, til det nordlige Satakunta, det sørlige og nordlige Österbottens innland og nordover til

de nederste deler av Kemi og Torne lappmark. Basisområdet for utflyttingen var gjennom lang tid «storsognet» Rautalampi, etablert i 1560.

Mot slutten av 1500-tallet og tidlig på 1600-tallet begynte så den «ytre» kolonisasjon, til Nordkarelen, Kexholm len, Ingermanland, Estland, Sverige og Norge.

Overfarten over Østersjøen og Bottenhavet ble som regel besørget ved hjelp av den vel utviklede «bondeseglasjonen». Det har vært en omfattende debatt om årsakene til denne dynamiske finske ekspansjonen. Hovedforklaringen er trolig en kombinasjon av demografiske, økonomiske, krigshistoriske og teknologiske forhold. Etter alt å dømme opplevde utflyttingsområdene en betydelig naturlig folketilvekst gjennom lang tid. På den annen side ble de gang etter gang rammet av krig og uår (eksempelvis Klubbekrigen i 1590-årene). Selve agrarkulturen bidro også til mobilitet. Svedjebruket ga svært høye folktall, men forutsatte stadig flytting av svedjeåkrene og store skogsområder. Det fantes ulike svedjebruksmetoder, varierende blant annet etter skogstype og treslag, som kaski (løvskogssvedje) og huuhta (tidligere uutnyttet granskog). Skogfinnene i Norge brukte de fleste av de gamle svedjemetodene.

Den norske skogfinnkulturen kan ses på som en utvidelse av den midtsvenske finnekulturen, med Värmland som hovedområde. Innflyttingen til Sverige var dels et resultat av hertug Karls (senere Karl 9.) initiativ for å få finner til å bosette seg i de tynt befolkede skogstraktene mot norskegrensen. Henimot 200 midtsvenske sogn fikk en finnebosetting. De første skogfinnene slo seg ned i Norge rundt 1620, med området rundt sjøen Store Røgden i Grue (jmfør Röytä) som det eldste bosettingsområdet. Herfra ble det raskt etablert et belte langs grensen på 20–25 kms bredde, om lag fra Våler og Trysil i nord til Vinger i sør, som fikk fellesnavnet Finnskogen. Etter hvert spredte skogfinnene seg til mer enn 40 østnorske kommuner, i Hedmark, Akershus, Oppland, Østfold og Buskerud. Stedsnavnmaterialet gir god dokumentasjon av bosettingen, blant annet med mange lokale finnskog- og finnemarknavn, sammen med en rekke finske slektsnavn som senere oftest er blitt skiftet ut med norske navn. I 1686 ble det tatt opp et eget finnemantall på Østlandet. Det registrerte 1065 «rene» finner og 160 «halvblods», der én av foreldrene var norsk eller svensk kvinne. Det ser ut til at parforhold mellom norske menn og finske kvinner ikke ble registrert, heller ikke deres avkom.

For skogfinnene var det de til nå lite utnyttede skogområdene mellom vassdrag og lavlende som var hovedattraksjonen. Skogfinnene fikk bygselsedler av fogdene på de plassene de ryddet; skogsområdene ble betraktet som kongens eiendom, samtidig som de var utmarker for de norske bøndene. Konflikter var ikke til å unngå, noe mange rettssaker vitner om. På grunn av den økende kommersielle verdien skogen fikk, ble svedjebruket motarbeidet tidlig, delvis forbudt alt i 1648, i en forordning om skogfinnene. Likevel fortsatte det i stort omfang til 1800-tallet. Selv i Nordmarka nær Oslo er svedjing dokumentert så sent som på 1820-tallet. På Finnskogen ble det i noen grad svedjet ennå tidlig på 1900-tallet.

Under krongodssalgene i 1660 og senere ble en stor del av skogfinnene gjort til leilendinger og husmenn under private godseiere. I 1750–60-årene kom således mye av Grue Finnskog i Ankerfamiliens eie. På grunn av skogbruksinteressene ble svedjing effektivt hindret her, med harde økonomiske følger for skogfinnene. Under auksjonen over Anker-godset i 1820-åra ble en rekke skogfinner selveiere, og svedjing tok seg opp igjen. På 1820-tallet forsøkte skogfinnene å fremme ønsker overfor myndighetene om tiltak innen religionsutøvelse, undervisning og

økonomi, delvis inspirert av den finske student Carl Axel Gottlund som hadde stipend for å studere finnskogskulturen i Sverige og Norge. Det ble satt opp et andragende til kongen og også foretatt en delegasjonsreise til Stockholm. Blant annet ble det ytret ønske om egne kirkebygg og skoler og om prester, lærere og lensmenn som behersket finsk, likeså om offentlige låneordninger som kunne bidra til finansiering av kjøp av skog og grunn. Ønskene ble avvist av politiske grunner; regjeringen fryktet at konsekvensene kunne bli en finsk separatisme i grenseområdene. Gottlund opplevde arrestasjon på grunn av sitt virke blant skogfinnerne.

Utover på 1800- og 1900-tallet opplevde skogfinnerne et sterkt fornorskingspress. Ennå ved slutten av 1800-tallet var finsk dagligtale på Grue Finnskog. Men senere gikk det raskt tilbake, selv om det ennå et par tiår etter 2. verdenskrig levde skogfinnerne som hadde hatt finsk som hjemmespråk. Skogfinnernekulturen har flere særegne, arkaiske trekk. I Norden er skogfinnernes svedjebruk den siste reminisens av en urgammel agrarkultur som finnes i en rekke kulturer rundt om i verden. Innen byggeskikken er særlig røykstua, badstua og ria (tørke- og treskehus for svedjerug) karakteristiske trekk. Skogfinnerkulturen kan også vise til en rik håndverks-, folkemusikk- og folkeminnetradisjon.

I den senere tid har skogfinnernekulturen opplevd stor forskningsinteresse. Likeså har det blant skogfinnerne funnet sted en betydelig bevisstgjøring og revitalisering av kulturen, med en rekke tiltak og prosjekter, også i samarbeid på tvers av grensene til Sverige og Finland.

Svedjebruk.

Skogfinnerne levde av svedjebruk og bostedssjødsel. Svedjebruk går ut på å så rug i asken etter nedhogd og brent skog. Første året felles trærne, og får ligge å tørke i et år eller to. Deretter ble det brent og rugen ble sådd i den fortsatt varme asken. Den spesielle «tuv-rugen» er to-årig

og kunne ikke skjæres før andre året.

Man fikk ofte lønn for strevet for rugen kunde gi hundrefold tilbake, i gode år, tusenfold. Bare etter noen år var jorda for næringsfattig til å dyrke. Da vokste det opp gras til beite for buskapen.

(Finsk.no - Finnskogene

www.finsk.no314 × 236. Søk med bilde

Inga-Greta Lindblom forteller om

hvordan det suggestive miljøet i

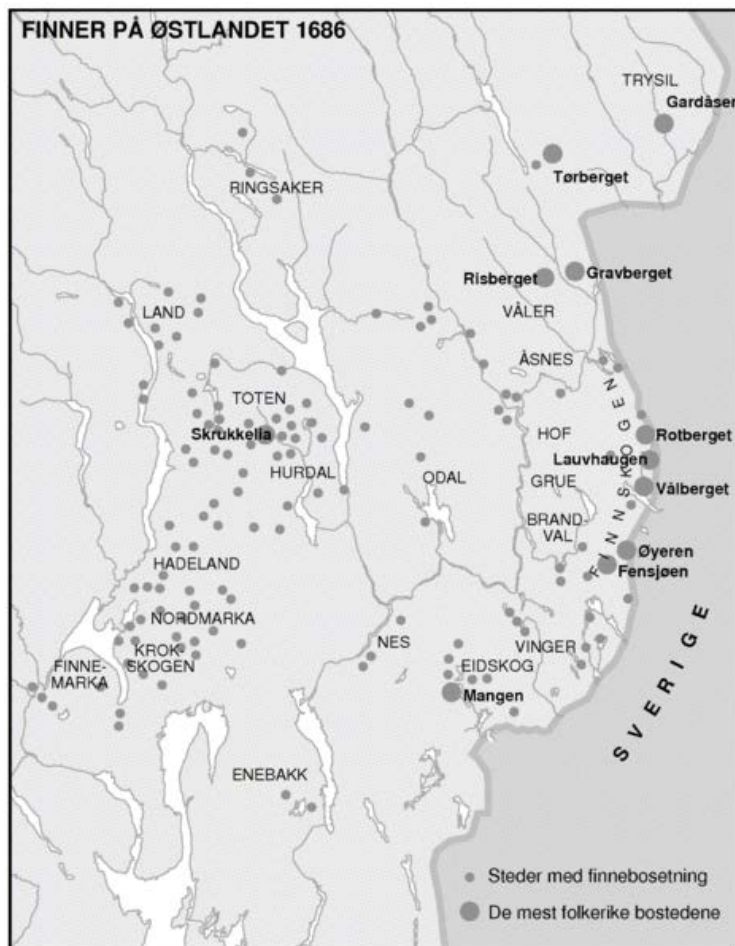
utstillingen på Torsby

Finnkulturcentrum får urolige barn til å slappe helt av)

Alle skogfinner på hele Østlandet skulle registreres våren 1686.

For Hadeland sin del ble tinget holdt på Granvollen 3. mars. 28 familier med til sammen 173 personer ble registrert, men de fleste hørte til enten i Hurdal eller Vestre Toten.

Den 3/3 1686 optok fogden over Hadeland et manntall over finnene i Hadelands skogtrakter. I alt var det 28 familier eller 173 mennesker. Men 22 av disse familier bodde dog i traktene østenfor

Hadelandsbygdene, delvis på strekninger, som nu hører Toten og Hurdalen til. [...] Heller ikke alle de øvrige seks bodde i Nordmarken. Et par av dem bodde nemlig nede i bygden i Jevnaker[...] (Nissen 1924:31).

Peder Brathold blir nevnt i finnemantallet fra 1686. Han bodde på en ødegård i Jevnaker (Lunner var på denne tiden en del av Jevnaker, jf. e-post fra Ingunn Holm), som trolig er Bratholt ved Mylla. Han hadde finske foreldre og var født i Hakadal. Foreldrene bodde nå hos han. Fire år tidligere hadde han bygslet plassen av Christian Christiansøn i Oslo.

Det skal være funnet et askelag over et stort område ikke langt fra Bratholt på Gammelsetra, på åskammen mellom Mylla og

Viggeren av dr. Otto Johansen fra Oslo, da han søkte etter torv til hyttetaket på setervollen. Det må være ganske sikkert at her har vært «fall», en rugbråte, men om den tilhørte Peder Bratholt, kan jo diskuteres.

Det bodde mange finner her i strøket (Hofland 1977:64). På Brattholt fikk Per Finne bygselseddel i 1662 av almenningseieren, som på den tiden var assessor Anders Simonsön i Christiania (Alm 1975:48).

For «Hadeland och Jevnager» omtales altså finner på Bratthold, Gierningen (Gjerdingen) og andre plasser på Nordmarkssiden, videre på Gagnumsæter, Snellingen, Høvra, Guldensætra, Langen og andre plasser i det som omtales «Almindingen», tilhørende assessor Anders Simenssøn (Brandrud 1986:108). På Volla skal det også ha vært finnebosetning.